

DRAAGMOEDERS KIND OP BESTELLING?

Zolang de medische wetenschap nog geen kunstbaarmoeder en kunstmoederkoek heeft uitgevonden, heeft de vrouw het monopolie op het dragen en baren van kinderen. In het nederlandse recht betekent dit dat zij automatisch ouder of voogdes is en de zeggenschap over het kind heeft. Een ongehuwde vrouw kan dit recht voor zichzelf houden: de verwekker heeft dan geen enkel recht op het kind.

De medische wetenschap kan (nog) niet tornen aan dit recht van de vrouw om zelf te beschikken over hetgene, dat zij in haar lichaam draagt en voortbrengt. Maar aan de andere kant van de wereld staan mensen te springen om deze in hun ogen ongelijke situatie te doorbreken: in het vonnis in het Amerikaanse proces van maart 1987 over de ouderrechten van 'Baby M' wees de rechter de baby op grond van een draagmoedercontract toe aan de biologische vader en diens echtgenote, tegen de zin van de moeder van Baby M. Deze uitspraak ontlokte vele reacties: vrouwenorganisaties in Amerika hamerden op de rechten van de moeder, in West-Duitsland werd onmiddellijk bekendgemaakt dat er een wet wordt voorbereid om draagmoedercontracten te verbieden en in Nederland stond de volgende dag met grote letters in de kranten dat een draagmoedercontract in Nederland niet geldig is.

Wat houdt een draagmoedercontract eigenlijk in? Is het wel zo vreselijk als ons voorgespiegeld wordt? Betekent het dat zwangerschap en baring eindelijk als werk gezien worden en dat vrouwen er betaald voor kunnen (of moeten) worden? Of betekent het dat vrouwen na een jarenlange strijd voor zelfbeschikking over het eigen lichaam in geval van abortus, een stap terug doen en de zelfbeschikking opgeven voor een financiële vergoeding.

De vraag naar draagmoeders bestaat waarschijnlijk al zolang als er onvruchtbare vrouwen bestaan. Overal en altijd zijn daar erg simpele oplossingen voor gevonden. Waarom is het nu opeens een probleem? Ik denk dat er meerdere redenen voor te geven zijn, maar dat de eigenlijke oorzaak het feit is, dat een vrouw *geld* vraagt voor het dragen en baren van een kind.

Misschien zou deze ontwikkeling geen enkele onrust baren, als er nauwelijks vraag naar draagmoeders was. Echter: door het verbeterde anticonceptie- en abortusbeleid zijn er minder ongewenste kinderen; door het stijgen van de leeftijd waarop vrouwen kinderen willen is de onvruchtbaarheid (bij kinderwens) toegenomen; de zeer bureaucratische regelgeving rond adoptie (een stel moet bijvoorbeeld heterosexueel zijn, enige tijd getrouwd zijn, niet ouder dan veertig jaar zijn en vaak jaren wachten voor men een kind krijgt) maakt deze vorm van kinderen krijgen weinig aantrekkelijk.

Dat de vraag naar kinderen bij onvruchtbare ouders duidelijk aanwezig is, blijkt ook uit de lange wachtlijsten voor reageerbuisbabies. Bovendien wekt de medische wetenschap de indruk dat weinig onmogelijk is op het gebied van het ontstaan van menselijk leven: genetische manipulatie, kunstmatige inseminatie, In Vitro Fertilisatie (reageerbuisbabies maken en inplanten in de baarmoeder). Waarom zou men dan niet over gaan tot een zo simpele oplossing als het verwekken van een kind bij een andere vrouw? Door de eeuwen heen is dat nooit een groot probleem geweest: al in het oude testament van de bijbel wordt melding gemaakt van het verwekken van een troonopvolger bij een andere vrouw. De afgelopen jaren zijn in Nederland gevallen bekend, waarbij vrouwen voor een zus of een vriendin een kind droegen. In de nederlandse damesbladen werd hier min of meer instemmend over geschreven. De discussies op politiek, juridisch en medisch niveau laaien kennelijk pas op op het moment dat er geld in het spel is. Geld dat niet ten goede komt aan adoptieverenigingen of aan de medische

stand, maar aan de individuele draagmoeder. Maar weegt dit geld eigenlijk wel op tegen de gevolgen die het voor de vrouw heeft?

GEVOLGEN VOOR DE DRAAGMOEDER

De individuele vrouw, die een draagmoedercontract afsluit, kan zich in het geval dit contract als geldig gezien wordt, op één recht beroepen, namelijk het recht op het geld. Zij verkoopt haar lichaam, zoals hoeren hun lichaam verkopen. De hoer kan echter op elk moment stoppen, de draagmoeder kan -eenmaal zwanger- niet meer terug. De beschikking over haar eigen lichaam, die de hoer wél heeft, houdt bij de draagmoeder op als zij zwanger raakt. De 'wensouders' kunnen verregaande eisen aan de draagmoeder stellen. Ze kunnen haar alles, dat slecht voor de vrucht is, verbieden met het dreigement dat het haar schuld is als er iets mis is met het kind. Ze kunnen een vruchtwaterpunctie eisen en een abortus als de punctie afwijkend blijkt te zijn. Ze kunnen een mismaakt kind weigeren. Ze kunnen eisen dat de vrouw geen seksuele relaties tijdens de zwangerschap heeft. Kortom, ze kunnen aan elke hap, slok of andere beweging eisen stellen. De trots, die sommige prostituées hebben omdat ze zelf hun grenzen bepalen en zich onafhankelijk van of machtig tegenover hun klanten voelen, zal bij de betaalde draagmoeder weinig of niet voorkomen.

Naast dit verlies aan zeggenschap over eigen doen en laten en vooral over het eigen lichaam heeft een draagmoederzwangerschap andere konsekwenties voor de individuele vrouw: een zwangerschap, een bevalling, het afstaan van het kind en een eventuele latere konfrontatie met het kind kunnen onverwachte en onvoorziene emoties oproepen. Draagmoederschap is wat dat betreft niet te vergelijken met de luttele minuten tijd kostende afgifte van donorzaad bij een zaadbank. De emoties die dit op kan roepen bij de mannelijke donoren lijken me niet te vergelijken met die van vrouwen. De emoties zullen in

het geval van draagmoederschap waarschijnlijk niet meespelen ten tijde van het opstellen van het contract, maar wel op een later tijdstip. Zolang er een taboe ligt op het op deze manier geld verdienen, zal het verwerken van deze emoties een eenzame en onbetaalde arbeid zijn.

Maar ook andere gevolgen kunnen onvoorzien zijn: de vrouw kan ten gevolge van de zwangerschap ernstig ziek worden of tijdens de bevalling blijvend lichamelijk letsel oplopen (bijvoorbeeld het uitscheuren van de vagina met levenslange pijn bij het neuken, verzakken van de baarmoeder, incontinentie voor urine, onvruchtbaarheid, etcetera) of overlijden. Het moeilijke van een draagmoedercontract is, dat een vrouw nooit kan overzien waar ze voor wordt betaald. Als ze f20.000,- krijgt om haar verdere leven met een inleghuier te moeten lopen, omdat ze bij elk hoestje of sprongetje urine verliest, lijkt me dat mager betaald.

De sociale gevolgen, die draagmoederschap kan hebben, zijn misschien wel te voorzien, maar daarom niet minder ongewenst: minder kans op de 'gewone' arbeidsmarkt door zwangerschap(pen), diskriminatie door buurtbewoners of vrienden door het taboe op het op deze manier geld verdienen, moeilijkheden met uitkering en/of belasting door de verdiensten, uitgeschakeld zijn voor dit 'beroep' op een bepaalde leeftijd (boven de dertig?), geen recht op pensioen over deze 'dienstjaren', problemen met het afsluiten van ziektekostenverzekeringen, etcetera.

Een moeilijk te beoordelen aspect van de gevolgen van een draagmoederschap is het relationele aspect. De partner van de draagmoeder moet aksepteren dat de vrouw met iemand anders vrijt of zich laat insemineren met het zaad van een ander, dat ze lichamelijk en geestelijk de nodige veranderingen ondergaat, dat ze misschien geen zin heeft in sex in deze periode, enzovoorts.

Ook zal de zwangerschap reacties oproepen bij de ouders van de vrouw of bij andere familieleden, die misschien op hun eigen manier in relatie tot het kind staan.

Het grote verschil bij deze sociale en relationele aspecten met een mannelijke zaaddonor is dat een draagmoeder nooit anoniem kan blijven. Iedereen kan gedurende enkele maanden aan de buitenkant zien dat een vrouw moeder wordt.

DRAAGMOEDERSCHAP EN EMANCIPATIE

Het draagmoederschap heeft niet alleen gevolgen voor de individuele draagmoeder. Ook voor vrouwen in het algemeen zal het legaliseren van draagmoedercontracten consequenties hebben. In de eerste plaats worden draagmoeders betaald voor een specifiek vrouwelijke lichaamsfunctie. Als een vrouw als draagmoeder gemakkelijker geld kan verdienen dan als buitenshuis werkende vrouw zal het verleidelijk zijn op de eerste manier het geld te verdienen. Het betalen van het dragen en baren van kinderen komt daarin overeen met het betalen van huishoudelijke arbeid: het risico bestaat dat het de positie van vrouwen niet verandert, maar juist in stand houdt. Het betaalde draagmoederschap kan er toe leiden, dat vrouwen geen werkelijke keuzevrijheid hebben om hun leven te leiden zoals zij dat willen. Voor het dragen van kinderen heeft de vrouw geen enkele opleiding nodig, ze kan niet voor deze 'baan' geweigerd worden op grond van haar sekse en ze hoeft niet te bewijzen dat ze als vrouw even goed werk kan verrichten als een man. Het betalen van het huishoudelijk werk kan er misschien toe leiden dat ook mannen dit werk gaan doen, betaald draagmoederschap zal altijd een vrouwenbaan blijven.

In de tweede plaats bestaat het gevaar dat er een kloof groeit tussen vrouwen die als draagmoeder werken en vrouwen die het zich financieel kunnen permitteren een draagmoeder te betalen. De draagmoeder is financieel afhankelijk van de wensmoeder, andersom is dit niet het geval. Bovendien kan het zo zijn dat de wensmoeder door de hulp van de draagmoeder niet in haar carrière wordt gestoord door zwangerschappen. De draagmoeder kan in haar 'vak' geen carrière maken.

EEN ONGEORLOOFDE OVEREENKOMST

Als een draagmoedercontract geldig zou zijn, betekent dat, dat de vrouw niet meer terug kan komen op haar beslissing? Stel dat ik met iemand, die een ernstige nierziekte heeft en zijn nieren dreigt te verliezen, een contract afsluit dat hij tegen vergoeding een nier van mij krijgt en ik zou op het laatste moment niet durven, zou ik dan gedwongen moeten worden een nier af te staan? Of stel dat ik iemand met een contract eeuwige trouw beloof en ik verander van mening, zou ik dan gedwongen moeten worden me niet te laten scheiden? Wat ik met deze voorbeelden wil zeggen is dat niemand voor honderd procent kan garanderen dat hij of zij niet op het laatste moment afziet van het geven van een nier of dat hij of zij niet eeuwig in het huwelijk gelooft. Geen enkele vrouw kan garanderen dat zij na negen maanden toch niet heel graag haar kind wil behouden. Een draagmoedercontract houdt geen rekening met dit menselijk gegeven. Maar eigenlijk kan het daar ook geen rekening mee houden; want wat zou er gebeuren als de wensouders na negen maanden zouden zeggen dat ze het kind niet willen?

Een ander moeilijk punt van het draagmoedercontract is dat het niet gebaseerd is op respect voor elkaar, maar op eigen belangen. Bij de draagmoeder spelen waarschijnlijk in de eerste plaats financiële overwegingen een rol en niet zozeer het behulpzaam willen zijn aan de wensouders. De wensouders van hun kant zijn waarschijnlijk weinig geïnteresseerd in de sores van de draagmoeder, maar vooral in de vraag of zij hen een gezond kind zal baren. Dat deze belangen tegengesteld kunnen zijn zal duidelijk zijn.

Een laatste probleem dat aan een draagmoedercontract kleef is het feit, dat het contract niet alle konsekventies kan omvatten, die het gevolg van de zwangerschap kunnen zijn. Wat gebeurt er bijvoorbeeld als het kind een erfelijke afwijking blijkt te hebben, die bij de moeder niet was te onderkennen?

In Nederland is een contract tussen draagmoeder en wensouders niet geldig, omdat de overeenkomst een 'ongeoorloofde oorzaak' heeft: het is niet geoorloofd een kind te verkopen.

Op grond van bovengenoemde punten (de onmogelijkheid het contract éézijdig op te zeggen, het eigenbelang als basis voor het contract en het niet kunnen overzien van de konsekventies) lijkt me het terecht dat deze overeenkomst als ongeoorloofd wordt gezien. Misschien dat bovengenoemde punten te onderwerpen zijn met een door de overheid opgesteld contract, waarin de rechten en plichten van beide partijen zijn vastgelegd, maar dit lijkt me een veel te verregaand ingrijpen van de overheid in privé-aangelegenheden. Het spookbeeld dat de overheid dan zou bepalen welke vrouwen in aanmerking komen, hoe zij zich horen te gedragen tijdens de zwangerschap, welke wensouders in aanmerking komen en dergelijke duikt meteen op. Mijn enige konklusie kan zijn, dat vrouwen weliswaar kunnen beslissen voor iemand anders een kind te dragen, maar dat dit op basis van vertrouwen en respect moet gebeuren, waarbij de vrouw de beschikking houdt over haar eigen lichaam. Ik denk dat dit niet in een contract kan worden vastgelegd.

MARLI HUIJER

